

Марија БЛАГОЈЕВИЋ

blagojevicmarija3@gmail.com

ПОЕЗИЈА И МИШЉЕЊЕ: НОВИ  
ХОРИЗОНТИ ТУМАЧЕЊА ПОЕЗИЈЕ  
НОВИЦЕ ТАДИЋА

(Поезија и њоейичка мисао Новице Тадића.  
Ур. Светлана Шеатовић. Београд – Требиње:  
Институт за књижевност и уметност –  
Дучићеве вечери поезије, 2025, 376 стр.)

Самостални научни  
истраживач  
Београд

Педесетогодишњица објављивања прве збирке поезије Новице Тадића (*Присусјива*, Београд: Просвета, 1974), минуле године, била је повод за окупљање проучавалаца поезије овог српског песника, што је учинило да изнова отпочну разговори „о његовим почецима [...] али и о целини самосвојне поетике и естетике лирског израза“ (стр. 10). Збирка *Присусјива* (1974) представља поетски дебитантски искорак Новице Тадића; у њој се већ називу теме егзистенцијалне тескобе и духовне амбивалентности које ће обележити целокупни његов песнички опус. Овај јубилеј обележен је шеснаестим сусретима у Требињу, традиционално у знаку рођења и наслеђа Јована Дучића. Резултат: зборник радова (тридесет први колективни подухват у едицији *Поетичка истраживања*) *Поезија и њоейичка мисао Новице Тадића* – научна публикација проистекла из сарадње Института за књижевност и уметност из Београда и Дучићевих вечери поезије у Требињу.

Зборник је објављен 2025. године и садржи четрнаест оригиналних научних радова са научне конференције одржане од 5. до 7. априла 2024. године у Требињу. Он доноси не само свеобухватан преглед Тадићевог опуса са намером да се изнова преиспита и интерпретира стваралачки опус овог значајног Херцеговца, већ нуди и нове интерпретативне приступе, учвршћујући његово место у канону српске и регионалне књижевности. Нова сагледавања поетике и естетике српског песника разматрана су у контексту домаће књижевнокритичке традиције, те иако „српска књижевна јавност нема критичко издање дела Новице Тадића“ (10), његов опус чине *Сабрана дела*, али и велики број зборника посвећених његовом стваралачком прегалаштву (*Новица Тадић, њесник* (2009), *Кад њомислим на себе кришом се ѡрекрсићим* (2012), *Ођњено ѡро Новице Тадића* (2014)), као и монографија и појединачних прилога.

Ово је, дакле, четврти зборник посвећен овом знаменитом песнику „тамног пева“. Саопштења са скупа рецензирали су проф. др Предраг Петровић, др Марко Аврамовић и проф. др Јелена Јова-

новић. Зборник од 376 страница уредила је др Светлана Шеатовић, која потписује „Уводну реч“ зборника, и која је четрнаест прилога учесника скупа организовала у четири систематичне тематско-мотивске целине.

Зборник *Поезија и њоеџика Новице Тадића* доноси свеобухватан приступ једном од најоригиналнијих гласова српске постмодерне поезије, песнику који је значајно утицао на српску поезију друге половине 20. века. Кроз разноврсне методолошке приступе аутори радова истражују кључне теме као што су хибридна и фрагментарност у поезији, религиозност и духовност у контексту модерне српске поезије, град као симболични простор и амбијент егзистенцијалне драме, однос према злу и демонским мотивима, језичка иновација и поетичка мисао. Поезија „тамног пева“, фрагментарна и хибридна, јаког религијског и метафизичког интензитета, обликује песника у времену „сатанског реализма“, где се зло представља као свеprisутно, док урбани простор (град) постаје позорница апокалиптичких визија. Тадићева поезија ослоњена је на традицију српског модернизма али и на светске узоре (нпр. Кафка, Тејт).

Радови у зборнику изграђени су на различитим методолошким приступима – од интертекстуалне анализе и поетичке херменеутике до културолошких и теолошких, као и језичких и стилских тумачења. Тиме они додатно осветљавају суштинске поетичке координате Тадићевог стваралаштва, отварајући простор за нова тумачења унутар савремене српске књижевне мисли.

Структура зборника *Поезија и њоеџичка мисао Новице Тадића* организована је у четири структурно прецизне целине. Прва целина обухвата радове који се баве општим поетичким питањима и религиозном димензијом Тадићевог лирског израза. Друга целина усмерена је на анализу специфичних мотива и тематских оквира, попут урбаног простора, зла и демонских симбола, као и на компаративне интерпретације унутар ширег књижевног контекста. У трећој целини сабрани су прилози који истражују интердисциплинарне и преводилачке аспекте Тадићеве поезије, док завршну целину чине студије које анализирају поетичке и лингвостилистичке карактеристике његовог песничког опуса.

Зборник отвара студија Горана Радоњића „Бдјење Новице Тадића: аспекти експлицитне поетике“, која разматра општа поетичка питања ове поезије. Предмет истраживања чине пишчеви аутопоетички текстови који се одликују хибридном структуром. Њихова компактност огледа се у укрштају ауторефлексивног и рефлексивног (19), у динамици између поетског и мисаоног, између „мишљења у поезији“ и „поетског у мишљењу“ (20), што се на крају синетише у фрагментарност (20). Радоњић истиче да Тадићеве текстови нису пуки путокази ка главном опусу, већ су и сами део тога опуса.

Кроз анализу кључних појмова Тадићеве поетике („сатански реализам“, борба против зла, град, апокалипса, ружно, фрагментарност, иронија) аутор показује како се Тадић етаблирао као самосвестан песник чије је читање у ствари „бдјење“ – виша будност и пажња према свету и речи, „пјевање и молитва“ (36). У студији „Поезија Новице Тадића у обнови религиозности у послератној српској поезији“ Светлана Шеатовић тематски позиционира Тадићево песничко дело у оквиру поновне сакрализације лирског израза након ратних потреса, доводећи га у дијалог са поетским гласовима Љубомира Симовића, Ивана В. Лалића и Десанке Максимовић. Анализира се његова амбивалентна религиозност у кретању између молитвеног тона и бахтиновских гротескно-карневалских поступака. Тадићева религиозност није догматска, већ аутохтона – обликована под утицајем Јефрема Сирина, богумилске мисли и народне традиције, али и урбаног, демонског искуства. Овакво сагледавање расветљава и позиционира Тадићеву поезију као мост између средњовековне духовне баштине и савременог егзистенцијалног искуства, нудећи модел аутентичне, егзистенцијално утемељене религиозности. Ова анализа има значај за разумевање културне трансформације религије у (пост)социјалистичком контексту.

Милена Кулић у својој студији истражује религиозни аспект Тадићеве постхумне поезије, посебно збирке *Ја и моја љрајћна* и необјављених целина *Из бележнице* и *Грдана*. Рад „Религиозно у заоставштини Новице Тадића“ истиче дуалност Тадићевог односа према религији – распон између вере и сумње, мистичког и профаног, визионарског и критичког. Ауторка указује како се кроз мотиве патње, демонизације и духовне изгнаности конституише јединствена поетика „духовне револуције“ (75). Тадићев духовни пут и трагање за идентитетом креће се од демонског ка божанском и представља микрокосмос духовне историје протеклог столећа. Проистекла из песникове заоставштине, ова студија нуди реинтерпретацију Тадићевог песничког опуса. Овај круг тумачења затвара се студијом Александре Пауновић која у раду „О парадоксално-агатолошком пјеву Новице Тадића“ испитује статус Добра у Тадићевом опусу, кроз реторско-онтолошки однос фигуре Бога и демонолошких бића, уводећи концепт *агаџолоије* у српску књижевну критику. Пауновићева показује како се Добро не артикулише као философско-теолошки појам, већ као мистерија песничког знака – имплицитни чинилац поетике који се открива кроз неизрециво, парадокс, фрагмент и сукоб са злом. Ауторка истиче да Тадићево певање почиње управо из онтолошке празнине.

Друга целина зборника посвећена је студијама које се баве специфичним темама и мотивима. Њу отвара студија Бошка Сувајџића, „Град као текст у поезији Новице Тадића“, у којој аутор анализира град као доминантан простор и текст у Тадићевој поезији. Пред-

метни мотив редефинише урбану поезију унутар српске књижевне традиције, показујући како Тадићев град није само позадина, већ активни учесник песничког догађаја. Град се не појављује као пуки урбани пејзаж, већ као „стратиште“, демонска позорница на којој се упризорују егзистенцијални страх и судбина савременог човека. Кроз мотиве улице, зида, прозора, сенки и урбаног пандемонијума, аутор показује како град постаје метафора за опште људско стање. Сувајдић указује да урбани простор постаје метафора модерне духовне пустиње. Темом града бави се и Александра Секулић у студији „Град и зло у ’Бележници’ Новице Тадића“, фокусирајући се на зло као централни мотив у Тадићевом урбаном универзуму. Анализом „Бележнице“ ауторка показује како се зло манифестује кроз свакодневне, баналне ситуације и предмете, добијајући, међутим, апокалиптичне размере, односно показујући како се кроз приватни дневнички жанр артикулише универзално искуство зла. Град је приказан као место где је божанско одсутно, а људска патња увећана до космичких размера.

Овом скупу радова припада и студија Катарине Пантовић „О неколико генолошко-типолошких сродности у поетикама Франца Кафке и Новице Тадића“. Ауторка редефинише Тадићево место у европској књижевној традицији показујући како није у питању пуко наслеђивање кафкијанског узуса, већ је то традиција која се преобликује кроз специфично искуство, и то кроз три принципа – представа демонског, атмосфера и егзистенцијална угроженост субјекта, гротескне представе (168). Компаративном анализом указује се на сродности између Кафкиног и Тадићевог света: апсурд, бирократска параноја, осећај туђине и неизвесности. Оба аутора деле заједнички интерес за маргиналне, демонске и парадоксалне ситуације, али Тадић то чини кроз специфично национални, иронијски и урбани контекст. Стога се као основни структурни принцип у оба опуса јавља инверзија трагички испољена кроз хумор, гротеску и иронијску пројекцију (197). Овај део зборника затвара студија Тање Калајдић под насловом „Искуство усамљеништва: жена у поезији Новице Тадића“. Ауторка испитује позицију жене у Тадићевом опусу, која се, премда извор стваралачког порива, често јавља прожета гротескном, хаотичном и ироничном стварношћу (217), као маргинална, усамљена или демонизована фигура. Ова анализа показује како се кроз женске ликове испољавају теме изолације, патње и духовне потраге. Женски ликови нису пасивни објекти, већ су носиоци амбивалентног духовног искуства. Ови радови, кроз различите аналитичке приступе, осветљавају Тадићев урбани и егзистенцијални универзум, у којем се град, зло, женски ликови и кафкијанска атмосфера преплићу у сложену поетичку мрежу.

Трећа целина зборника окупља радове који тематизују компаративна и преводилачка истраживања. У студији „Поетичке сродно-

сти Новице Тадића и Џејмса Тејта“ Јелена Младеновић упоређује Тадића с америчким песником Џејмсом Тејтом, истичући заједничке мотиве таме, апокалипсе, религиозне ироније и урбане гротеске. Оба песника деле сличан поглед на свет као место духовне кризе, али га изражавају кроз различите културне и језичке традиције. Пример поетичке сродности најупечатљивије се уочава у Тадићевом преводу Тејтове песме „Учећи мајмуна да пише песме“, у којем је јасно сагледан сусрет Тадића песника и Тадића преводиоца, сусрет који недвосмислено открива унутрашњу дијалектику песничког и преводилачког идентитета. Студија Марије Терзић „Поезија Новице Тадића у преводу Чарлса Симића: језичко-културолошко-идентитетски аспекти Симићеве поетике превођења“, анализира Симићеве преводе Тадићеве поезије на енглески, истичући како Симић преводима преобликује Тадићев свет у складу са сопственом поетиком и културно-идентитетском припадношћу. Рад показује како превод постаје место сусрета и преплитања два идентитета и две књижевне традиције. Текст се у процесу међукултурног преношења преобликује, при чему рецепција постаје кључни чинилац у разумевању преведеног дела.

Зборник затвара скуп студија посвећених поетичким и лингвостилистичким карактеристикама Тадићевог израза. У оквиру ове целине Сања Париповић Крчмар, у студији „Функција жанровских ознака у поезији Новице Тадића“, испитује како песник користи и трансформише традиционалне жанрове, односно на који начин, поступком хибридизације жанровских форми и модела (молитва, сонет, басма, анегдота) ствара нове форме поетског израза. Жанровске ознаке нису само формални оквири, већ средство субверзије и пародије, али и начин оживљавања традиције у савременом контексту. У раду „Тадићево испитивање граница песничког језика“ Александар Милановић бави се Тадићевим језичким експериментима – онеобичавањем, фрагментацијом и хибридизацијом стиха, у чијем центру се налазе неологизми који постају носиоци симболичког значења (323). Аутор показује како Тадић кроз језичку иновацију истовремено истражује и проширује границе песничког израза. Ова лингвостилистичка анализа објашњава како се кроз језичке иновације артикулише ново искуство стварности. Соња Миловановић у раду „Алузивност у поезији Новице Тадића“ анализира алузије у Тадићевој поезији које повезују различите културне традиције – од библијских и митолошких референци до интертекстуалних веза са савременим књижевним и философским текстовима. Алузије нису само културни украс, већ активни механизам поетичког значења, средство стварања двосмислености, продубљивања садржаја и покретања културне меморије и заједничког значењског слоја. На крају, рад Бојана Ђорђевића, „Логички и посувраћени свет: видови парадокса у поезији Новице Тадића“, испитује парадокс као цен-

трални поетски и философски поступак у Тадићевој поезији. Кроз анализу парадоксалних исказа и ситуација аутор показује како Тадић кроз логичку контрадикцију исказује суштинске противречности модерног искуства, те читаоца суочава с апсурдом стварности, и истовремено отвара пут ка духовном превазилажењу.

Зборник *Поезија и њоейичка мисао Новице Тадића* поставља овога песника у шири културни и философски контекст, и то захваљујући мултидисциплинарним приступима који омогућавају свеобухватан увид у опус једног од најзначајнијих српских песника 20. века, разноврсним аналитичким методама. То истовремено потврђује да је Новица Тадић несумњиво актуелни песник, чија поезија промишља фундаментална људска искуства. Његово стваралаштво отуда представља својеврсни херменеутички изазов који се интерпретативно разматра у радовима. Кроз разноврсне методолошке оквири, радови окупљени у зборнику откривају како је Тадић кроз хибридно, религиозну амбивалентност, урбану гротеску и језичку иновацију створио јединствену поетику која, и поред досадашњих истраживања, и даље подстиче нова тумачења и проучавања. Ова публикација представља не само значајан научни допринос већ и сведочанство о трајној вредности једног уникатног књижевног опуса који остаје отворен за нове интерпретације и истраживачке приступе у оквиру савремених поетичких и културолошких дискурса. Отуда овај зборник представља и подстицај за будућа проучавања српске модерне и савремене поезије.